



među

tim

KONTEKST

Jovana Davidović

## Antićev tonalitet napetosti

(Ivan Antić, *Tonus*, Matica Srpska, 2009)

Urednik u Albaharijevoj priči „Umetnost preživljavanja“<sup>1</sup> odbacuje knjigu mladog umetnika. Iz njegovog obrazloženja jasno se očituje, da on kao i mnogi drugi nije sposoban da oseti duh novog vremena i novi senzibilitet priče, koji to vreme donosi. Za razliku od njega urednici edicije „Prva knjiga“ Matice srpske imaju tu sposobnost. U prilog tome govori, između ostalog, i odabir i objavljivanje knjige „Tonus“ Ivana Antića, koji je svakako jedan od najtalentovanijih pripovedača koji su se pojavili u protekloj deceniji. Da li je ovo samo mali istup iz ostarelih pravila, ili je konačna pobeda nove priče, nije ni bitno, bitna je sama knjiga, sve ostalo ostaje po strani.

Knjiga se sastoji iz dvadeset i dve kratke priče, koje donose upravo taj novi senzibilitet u srpsku prozu. U njima pronalazimo realistične, gotovo svakodnevne situacije, egzistencijalna pitanja i probleme, koji su uzdignuti do statusa simbola. Time ove priče nastavljaju svoj život van teksta, ali i u nekim drugim tekstovima. Osim toga priče su savršeno jezički precizne, kao da je pisac dosledno pratio savet Andrićeve tkalje: „Zbijaj, zbijaj to bolje! Što ga žališ?... Zbijaj to jače! Zbijaj, zbijaj gušće!“<sup>2</sup>

Priče je moguće odrediti i kao romane u malom. Pri iščitavanju ovih priča ne možemo, a da se ne setimo reči Albaharijeve gospođe Milovanović: „Šteta samo što su mu priče toliko kratke. Taman čovek uđe u njih, postane njihov deo, a već je na izlazu“<sup>3</sup>. Ne možemo a da se ne setimo njenih reči, ali isto tako ne možemo ni da se složimo sa njima, jer Antić nije napravio nikakvu štetu, čak naprotiv. Ovom knjigom uneo je u srpsku prozu jedan

---

<sup>1</sup> David Albahari, *Svake noći u drugom gradu*, SKZ, Beograd, 2008.

<sup>2</sup> Ivo Andrić, *Razgovor sa Gojom*, Logos art, 2000.

<sup>3</sup> David Albahari, *Svake noći u drugom gradu*, SKZ, Beograd, 2008.

sasvim novi senzibilitet i ako postoji zlatno pravilo za pisanje priče, on ga je pronašao. Pronašao je i spas od brbljanja i banalnosti u pravoj srazmeri govora i tišine.

Naslov „Tonus“ je prava postmodernistička zagonetka. U istraživanju mogućih značenja naslova ističu se sledeća moguća rešenja zagonetke:

a) Prvo rešenje povezuje nas sa slikom sa naslovne strane. Time pod tonusom, podrazumevamo, muzički aspekt ove reči. S tim u vezi tonus bi mogao podrazumevati raspon tonova, raspon glasa i tonalitet pisca. Široko otvorena usta lica sa naslovne strane mogla bi i da ukazuju na širok spektar tema koje nam pisac nudi. Osim toga tonus označava i recitativno-melodijskih obrazac za pevanje stihova nekog psalama, što može takođe da se poveže sa slikom sa naslovnice, ali i sa postmodernističkim poigravanjem sa dotadašnjim obrascima. Još jedno muzičko značenje ove reči može da se poveže sa postmodernističkim obračunom sa bilo kakvim sistemom, a u pitanju je značenje tonusa kao starih muzičkih lestvica.

b) Sa druge strane tonus je termin koji se koristi i u medicinskom značenju, i to u značenju normalnog stanja napetosti organa ljudskog tela, naročito mišića. Sintagma tonus mišića podrazumeva napetost koja je posledica nervnog impulsa. On omogućava odupiranje zemljinoj teži i lagano pokretanje koje u osnovi pokreta. S obzirom na mnoštvo raznih pokreta, uma i tela pisac nam naslovom možda sugerise i tragove ovog značenja. Često priče i izgledaju tako kao da su posledica nervnog impulsa. Kao da ih piše nešto unutar pisca, i govori nešto unutar likova.

c) I na kraju ostaje sociološki aspekt ovog pojma. Tonus je i napetost, raspoloženje ili stanje događaja u društvu, javnosti ili zatvorenom krugu. A ova knjiga upravo i donosi jednu posebnu atmosferu napetosti, koja u modernom svetu u samom jezgru.

Iako nam pisac već slikom ukazuje na prvo rešenje, mi nikako ne možemo da isključimo druga dva značenja, jer postmodernizam zaista pred čitaoca postavlja niz zamki. Možda je slika samo trik.

Sve nas to vodi ka priči „Truba u prostoru“. *Zaustavljam se... odjednom čujem zvuk. Čujem čitavu jednu frazu odsviranu na sordiniranoj trubi. Traje možda takt, možda malo duže. Sinkopirana je. U pitanju je jazz, da; ali jedna od onih fraza koje su obično nalaze na potpuno neizvesnim mestima u improvizaciji; fraza koja naravno, nema nikakve veze sa temom od koje se pošlo. U njoj je započet čitav jedan svet, ali samo začet i naglo prekinut. Međutim čini se kao da zvuk ne dolazi ni od kud.* (Antić, 2009, 28-29). Nakon ovih reči,

postavlja se pitanje, da li je naslov upravo takva jedna fraza. U kojoj je započeo čitav jedan svet i u kojoj je taj isti svet naglo prekinut. I odakle dolazi taj zvuk, ako je to uopšte zvuk.

U pričama se očituje i piščevo lako, skakutavo, postmodernističko poigravanje sa tradicionalnim obrascima. Pa tako u priči „Patuljak i striptizeta“, pisac spaja lik sa prostora bajki sa postmodernim fenomenom striptiza. „Snežana i sedam patuljaka“ jeste bajka koju pisac reinterpreтира u erotskom ključu. I umesto da se priča kao i svaka bajka završi sa happy end-om na kraju ove priče stoji sumnjivi znak pitanja da li će brada kao masa guste tečnosti mlečkaste boje besmisleno pasti dole i postati puka lokva. Pisac *snežnu bradu* transformiše u *gustu mlečkastu tečnost*, i time ostvaruje erotsku igru smislova.

Sa druge strane priča „Đavolja posla“ počinje kao naizgled priča, koju smo čuli bezbroj puta, ali se ubrzo okreće igri sa biblijskom legendi o Jovu. Tačnije govori o tome kako si neki obrasci gotovo srasli sa našim genetskim hodom, a da su pritom nepotrebni. U priči, postoji jedan Stefan, koji je mlad i uspešan na svakom polju. Neko ko nema razloga za brigu. Ali ono što njega muči jeste upravo to da odjednom sve to što ima ne izgubi, slično Jovu. Priča se završava humornim obračunavanjem sa religioznim obrascima rečima: *Hej, đavole, idi do đavola. Nađi nekog drugog... đavola!* (Antić, 2009, 57) Osim biblijskih tragova u priči, već u samom naslovu pronalazimo i tragove srpske tradicije.

Priča koja nosi naslov „Ko pre devojci“, povezuje se sa našom narodnom poslovicom, ali je moguće povezati i sa narodnom pričom „Devojka brža od konja“. Međutim, priča nudi sasvim novo razrešenje i reinterpretaciju poslovice i priče, jer je devojka ta koja upada u zamku. Ona je zapravo mislila da je njena mogućnost izbora, a u stvari je ona ta koja je izabrana. Time je svaka mogućnost izbora u modernom svetu zapravo paradoksalna.

Autopoetičke konsekvence takođe su našle svoje mesto na stranicama ove knjige. U tom pogledu izdvaja se priča „Priča-samoubica“, ali i jedina priča u stihovima pod nazivom „Na tren bar“. Prva priča crticom u naslovu potencira na svom dvostrukom značenju. To može da bude priča koju priča samoubica, a može i da bude priča koja je samoubica. Ovim drugim značenjem pomenuta priča ulazi u prostore poetike postmoderne. Postmoderna odbija da uspostavi bilo kakvu strukturu i ne gaji poverenje prema meta ili velikim naracijama. Slika sveta je tamna i neprozirna, pa je stoga nemoguće prikazati svet u totalitetu. Svet ne može da stane u priču. Dolazi do fragmentacije sveta. Svet se razlaže na ideje. Dolazi do kraha pripovedanja, do smrti priče, do ćutanja, do tišine. Međutim samoubica priča ipak se nije samoubila. Uprkos stalnom planiranju toga čina, ona se ne ubija, već živi da bi ubijala, aktivno čekajući smrt.

„Na tren bar“ je priča u stihovima. Podseća na nadrealistično automatsko pisanje. Čini se kao da je priča neko ko je za potrebe psihoterapije podvrgnut hipnozi. Stihovima se postiže dramska napetost. Kao da se sa svakim stihom ton pojačava. U kurzivu izdvojen je stih: *ne volim te jer nisi želeo da postojim* (Antić, 2009, 38) Čije li su to reči? Mogu li to biti reči priče? Svakako je da mogu. Zašto pisac nije hteo da ona postoji? Tu baš očita ona postmodernistička neverica u reči. Možda pisac nije hteo da ona postoji, i možda je hteo da ona izvrši samoubistvo, ali ni u jednom ni u drugom nije uspeo. Jer upravo u toj svojoj želji da one ne postoje, ili da nestanu, one su postale i opstale.

Pravo osveženje u zbirci su dve minijature: „On odlazi“ i „Širokougaoono iznenađenje“. Prva se sastoji iz svega dve rečenice, ali je u njih stalo sve. I taman je tajming podešen tako da taj neko ima vremena da ode. I taj neko je već otišao pre kraja. Tako malo reči, a tako puno rečenog. Toliko toga u glavi, čitav jedan film, a nijedan jedini pokret. Prava mala poruga oklevanju. „Širokougaoono iznenađenje“ je film u malom. Žanr komedija, sa satiričnom podlogom. Slika jasna, gotovo savršena. Scenarista pogodio u metu. Na nama je da izaberemo glumca i to je to.

Zanimljiva je i upotreba opisnog prideva lepljiv i ulepljen. Osećaj ulepljenosti prati priču „Ulepljen, Smola i Balast“. Ta ulepljenost je u osnovi neprijatna i ljigava, i stvara atmosferu napetosti, sugerisanu već u samom naslovu.

Svojom strukturom posebno se izdvaja priča „Smisao za humor“. Sastoji se iz sedam celina odvojenih brojevima. Predstavlja satirični opis moćnika. Glavni lik nema ime. On je samo oslovljen ličnom zamenicom za treće lice. Time je njegova moć stavljena pod znak pitanja. Jer ako je neko toliki moćnik, a njegovo ime se gubi negde u magli, ima li on uopšte moć, ili je njegova moć nemoćna. Njegova moć je samo iluzija. Smisla za humor nema nigde, osim u naslovu jer tog koji misli da ga poseduje, odlukuje odsustvo istog. Šta je to što moćnici nazivaju smešnim, šta je to što njih zabavlja; to je svakako strah koji izazivaju u ljudima. A da li je to drugima smešno? To njima nije ni bitno. Pa ko onda može i da im se nasmeje. Niko do oni sami. Paradoks njihovog smisla za humor, koji je samo za njih smisao za humor.

Prva priča u knjizi jeste *Loš šegrt*. Ispričana iz jedne sasvim neobične perspektive. Zapravo neko bi se odlično osećao u ulozi lošeg šegrtu nekom dobrom brižnom čoveku. On ne samo da bi bilo loš šegrt, nego ne bi znao, ni umeo ni da spasi tog svog brižnog majstora od smrtonosnog pada. Jedno sasvim odsustvo sažaljenja, one normalne ljudske potrešenosti. I kako se neko uopšte može komotno osećati u ulozi takvog šegrtu. Međutim, to gotovo preslikana slika savremenih ljudskih parametara. Nažalost.

„No dog no shit“ je priča sa temom nalik onima iz raznih američkih filmova o susedskim odnosima. Međutim, priča je ispričana u kontekstu toga kada slučajnost postaje zakonitost. Za odgovorom pisac traga preko zanimljivih pretpostavki. Čestom upotrebom *recimo, pretpostavimo, zamislite* čini se kao da glavni lik, pripovedač i svedok želi da još neko osim njega prođe tim putem ideja i pretpostavki, jer postmodernizam ukida mogućnost potpune i samo jedne istine. Ne postoji konačan odgovor na pitanje, postoji samo mogućnost da se postavi pitanje. Odgovori postoje uporedo jedni sa drugim. A da se pritom ne zna koji je istinit, i da li je i jedan od njih istinit. Jedina konačna istina u ovoj priči sadržana je u naslovu, ili možda nije. Ko to zna?

Priča „Neke strelice“, sama nudi razrešenje naslova. Strelice iz naslova su one u koje su se Ona i Njena glava raspukle pod velikom napetošću. Pitate se ko je ona? Ono što saznajemo iz priče da je *disala brzo i isprekidano sa puno zareza*, da je *prvo pričala*, a posle *bez ikakve najave ućutala* i njeno *ćutanje se vrpeljilo po dnevnoj sobi* (Antić, 2009, 45). Ko nam to priča? Šta znamo o njemu? On je gledao u nju dok je pričala, nešto mu se čudno desilo sa očima, otišao je da zakuva kafu, doneo je kafu njemu i njoj, seo na fotelju. Naizgled obična priča. O dvoje koji piju kafu jednog popodneva i kojima ponestaje reči. Ali onda je metro prošao ispod zgrade i... Ono što je ostalo od nje je tridesetak strelica. Pitanje je kako je to moglo da se desi. Ostaje mogućnost da priču čitamo u autopoetičkom ključu. Pritom bi ona postala priča, a strelice na koje se raspala putokazi od kojih je nastala ne samo ova priča nego sve priče. Jer ona se raspala pod uticajem napetosti. A napetost je povlašćena u ovoj knjizi, napetost je sam naslov.

„Doticanje“ je priča prepuna očaja bića kome je neko drugi oduzeo sve, pa čak i dodir. Priča nalik na psihološke trilere. Priča u kojoj napetost iz naslova kulminira. Priča u kojoj napetost ubija. Od koje niko ne profitira. Poslednjom rečenicom: *Pošto budeš upucala mene, prislonoćeš pištolj na slepoočnicu i ubiti sebe* (Antić, 2009, 62), pisac menja pripovedačku tačku. A zašto to uopšte čini i otkud je to na samom kraju priče? Jasno je da je time podela na njeno i njegovo besmisljena. Jer ono što ona priča i ona planira, on završava. U ovoj priči jasno je nema pobednika. Svi su pobeđeni. Iako oni ne misle tako.

Ispričane uglavnom u prvom licu, priče u ovoj knjizi podsećaju na ispovest napetosti. A gde se nalazi ta napetost. Na kauču u nekoj psihijatrijskoj ordinaciji napetost priča svoju hipno-priču. A ko je psihijatar, pisac, čitalac ili neko treći, prosudite sami.

**Jovana Davidović**